

Demokracija in filozofija¹

Filozofija je leste, po kateri se je povzpelo zahodno politično mišljenje in jo nato postavilo na stran. Od sedemnajstega stoletja naprej je namreč filozofija imela pomembno vlogo, saj je pripravljala pot za vzpostavitev demokratičnih institucij na Zahodu. To je storila s sekularizacijo političnega mišljenja - tako, da je vprašanja o tem, kako bi lahko izpolnili Božjo voljo, zamenjala za vprašanja o tem, kako bi človeška bitja lahko živela srečnejše življenje. Filozofi so trdili, da bi morali ljudje postaviti religiozno razodetje, vsaj ko gre za politiko, na stran in delovati, kot da so človeška bitja samostojna - da smejo po svoje oblikovati zakone in institucije, da bodo ustrezale njihovim potrebam, da smejo začeti na novo.

V osemnajstem stoletju, v času evropskega razsvetljenstva, so razlike med političnimi institucijami in političnimi gibanji odražale različne filozofske poglede. Za tiste, ki so bili naklonjeni staremu režimu, je bilo manj verjetno, da so materialistični ateisti, kot pa za tiste, ki so hoteli revolucionarne družbene spremembe. Danes, ko so razsvetljske vrednote bolj ali manj splošno sprejete po vsem Zahodu, temu ni več tako. Dandanes je politika na čelu, filozofija pa stopiclja v ozadju. Človek se najprej odloči na temelju političnega prepričanja in nato, če ima posebno nagnjenje do te vrste reči, poišče filozofsko utemeljitev. Vendar je tako nagnjenje neobvezno in precej neobičajno. Večina zahodnih mislecev bolj malo pozna filozofijo in jim je še manj mar zanjo. V njihovih očeh je prepričanje, da politični načrti odsevajo filozofska prepričanja, podobno, kot če bi trdili, da rep vodi psa.

V svojem prispevku bom razvil temo o nepomembnosti filozofije za demokracijo. Večina povedanega se bo na nanašala na to, kakšna je situacija v moji domovini, vendar menim, da to v glavnem velja tudi za evropske demokracije. V teh državah je tako kot v ZDA beseda "demokracija" postopoma dobila dva pomena. V ožjem, minimalističnem pomenu se nanaša na sistem vladanja, v katerem je oblast v rokah svobodno izvoljenih uradnikov. Demokracijo v tem pomenu bom imenoval "konstitucionalizem". V širšem pomenu pa se nanaša na družbeni ideal, na enakost možnosti. V tem, drugem pomenu je demokracija družba, v kateri imajo vsi otroci enake možnosti v življenju in v kateri nihče ne trpi, ker se je rodil reven, ker je potomec sužnjev, ker je ženska ali ker je istospolno usmerjen. Demokracijo v tem pomenu bom imenoval "egalitarizem".

Zamislite si, da bi v času predsedniških volitev v ZDA leta 2004 vprašali volivce, ki so z vsem srcem podpirali ponovno izvolitev predsednika Busha, ali verjamejo v demokracijo. Bili bi osupli nad vprašanjem in odgovorili bi, da seveda verjamejo. Vendar bi s tem mislili, da verjamejo v ustavno vladavino. Zaradi tega prepričanja so bili pripravljeni sprejeti izid volitev ne glede na to, kakšen bi bil. Če bi zmagal John Kerry, bi bili jezni in nejevoljni. A niti pomislili ne bi na to, da bi preprečili njegov prevzem oblasti tako, da bi šli na ulice. In bili bi do skrajnosti prestrašeni, če bi jim kdo namignil, da generali v Pentagonu načrtujejo državni udar, s katerim bodo ohranili Busha v Beli hiši.

Volivci, ki so leta 2004 imeli Busha za najslabšega ameriškega predsednika sodob-

nega časa in ki so si obupno želeli Kerryvega uspeha, so bili prav tako konstitucionalisti. Ker je Kerry izgubil, so bili izjemno razočarani. Vendar niso razmišljali o tem, da bi zanetili revolucijo. Levi demokrati so enako zavzeti za ohranjanje ustave ZDA kot desni republikanci.

A če bi namesto tega, ali verjamejo v demokracijo, omenjene ljudi spraševal, kaj s pojmom "demokracija" mislijo, bi dobil različne odgovore. Bushevi volivci bi se verjetno strinjali z enostavno definicijo, da je demokracija vladavina svobodno izvoljenih uradnikov. Mnogi Kerryjevi volivci - še posebej intelektualci - pa bi rekli, da Amerika - kljub stoletjem svobodnih volitev in postopni širitvi volilne pravice na vse odrasle državljane - še ni zrela demokracija. S tem hočejo povedati, da kljub dejstvu, da očitno je demokracija v ustavnem smislu, še ni demokracija v egalitarnem smislu. Kajti enakost možnosti še ni bila dosežena. Prepad med bogatimi in revnimi se širi, namesto da bi se ožil, in moč postaja vedno bolj združena v rokah maloštevilnih.

Ti levi demokrati vas bodo spomnili na verjetno usodo otrok slabo izobraženih Američanov, tako temnopoltih kot svetlopoltih, ki odrasčajo v domovih, kjer polna zaposlitev tako matere kot očeta pomeni zaslužek samo 40 000 USD na leto. To se zdi veliko denarja, vendar so v Ameriki otroci staršev, ki imajo takšne prihodke, prikrajšani za mnoge ugodnosti; verjetno ne bodo imeli možnosti, da bi šli na kolidž, in bodo težko dobili dobro službo. Za Američane, ki se postavljajo na politično levico, so te neenakosti nezasižane. S tem dokazujejo, da Amerika kljub temu, da ima demokratično izvoljeno oblast, še vedno nima demokratične družbe.

Odkar je v sredini devetnajstega stoletja Walt Whitman napisal esej "Demokratični pogledi", pomemben del izobražencev v javnem mnenju v ZDA s pojmom "demokra-

cija" označuje "družbeni egalitarizem" namesto enostavne "reprezentativne oblasti". Taka raba izraza je postala običajna v Naprednem obdobju [Progressive Era, op. prev.], še bolj običajna pa med Novo delitvijo [New Deal, op. prev.]. Omogočila je, da so gibanje za človekove pravice, ki ga je vodil Martin Luther King, feministično gibanje in gibanje za pravice gejev in lezbijk sami sebe predstavili kot neprekinjen poskus, da bi "uresničili obljubo ameriške demokracije".

Do sedaj nisem rekel še ničesar o odnosu religije do ameriške demokracije. Vendar se je za razumevanje trenutne sovisnosti med konstitucionalističnim in egalitarnim razumevanjem demokracije potrebno zavedati, da so Američani na politični levici manj zavezani religiji in manj religiozno dejavni kot ljudje na politični desnici. Levičarji, ki so religiozno verni, si ne prizadevajo preveč, da bi spojili religiozno prepričanje in politično usmeritev. Religijo imajo za zasebno zadevo, odobravajo jeffersonovsko tradicijo religiozne strpnosti in podpirajo strogo ločitev cerkve in države.

Na politični desnici pa so religiozna in politična prepričanja pogosto prepletena. Zvesti Bushevi volivci ne samo, da so precej bolj pogosti obiskovalci cerkve kot pa zvesti Kerryjevi volivci, ampak tudi precej močnejše podpirajo Bushevo prepričanje, da je potrebno izvoliti funkcionarje, ki Boga jemljejo resno. Združene države Amerike pogosto opisujejo kot narod, ki ga je krščanski Bog posebej blagoslovil. Radi rečejo, da je njihova država "krščanska država", ob tem pa se ne zavedajo, da je ta izjava žaljiva do njihovih judovskih in muslimanskih sodržavljanov. Nagnjeni so k temu, da dejstva, da je Amerika edina velesila, ki je še ostala, nimajo za zgodovinsko naključje, ampak za dokaz Božje naklonjenosti.

Zaradi tako različnega odnosa do religioznega prepričanja bi morda kdo pomislil, da

nasprotje med politično desnico in politično levico odseva razliko med tistimi, ki so prepričani, da je demokracija zgrajena na religioznih temeljih, in tistimi, ki so prepričani, da je demokracija zgrajena na filozofskih temeljih. Vendar bi bilo, kot sem že navedel, omenjeno narobe. Razen nekaterih redkih profesorjev teologije in filozofije niti desni niti levi ameriški intelektualci ne mislijo, da bi demokracija v smislu konstitucionalizma imela *kakršenkoli* temelj.

Če jih kdo prosi, naj utemeljijo svojo odločitev za ustavno vladavino, bi se obe strani bolj verjetno naslonili na zgodovinske izkušnje kot pa na religiozna ali filozofska načela. Oboji bi pritrdili velikokrat navedeni izjavi Winstona Churchilla, da je "demokracija najslabša oblika vladavine, kar si jih lahko zamislimo, razen vseh ostalih, ki smo jih do zdaj preizkusili". Oboji se strinjajo, da so svoboda tiska, svoboda sodstva in svobodne volitve najboljše varovalo proti zlorabi oblasti, ki je bila značilna za stare evropske monarhije ter za fašistične in komunistične režime.

Prepiri med levičarji in desničarji o potrebi egalitarne socialne zakonodaje niso posledica nasprotujočih si religioznih prepričanj niti nasprotujočih si filozofskih načel. Nestrinjanje med tistimi, ki zavezanost k demokraciji razumejo kot zavezanost k egalitarni družbi, in tistimi, ki nimajo nobenega smisla za socialno državo in za vladne uredbe, ki bi zagotavljale enake možnosti, ne temelji na filozofskih ali religioznih predpostavkah. Celotno najbolj fanatični fundamentalisti si ne drznejo trditi, da Sveto pismo navaja razloge, zakaj ameriška vlada ne bi smela prerazporejati bogastva tako, da bi z davkoplačevalskim denarjem poslala otroke revnih na kolidž. In njihovi levičarski nasprotniki ne trdijo, da potrebo po uporabi davkoplačevalskega denarja za ta namen nekako zapoveduje Kantovo "sodišče čistega uma".

Tipični argumenti med tema dvema taboroma so veliko bolj pragmatični. Desni trdijo, da uvajanje visokih davkov, s katerimi bi pomagali revnim, vodi v "veliko vlado", v vladavino birokratov in mrtvo ekonomijo. Levi se strinjajo, da obstaja nevarnost prekomerne birokratizacije in preveč centralizirane oblasti. Vendar trdijo, da te nevarnosti odtehta potreba po popravni krivic, ki so posledica kapitalistične ekonomije - sistema, ki lahko čez noč spravi na cesto na tisoče ljudi in jih tako onesposobi, da bi nahranili, kaj šele izobrazili svoje otroke. Desnica trdi, da je levica preveč nagnjena k temu, da bi celotno družbo uredila po svojem okusu. Levica odgovarja, da je to, kar je za desnico "stvar okusa", v resnici stvar pravičnosti.

Tovrstni argumenti niso podprti z zahtevami po univerzalno veljavnih moralnih predpisih, ampak z zgodovinskimi izkušnjami - z izkušnjo prekomerne regulacije in prekomerne obdavčitve na eni strani in z izkušnjo revščine in ponižanja na drugi. Desničarji obtožujejo levičarje, da so čustveni zmedenci - razneženi liberalci - ki ne razumejo, da mora vlada ostati majhna, da se lahko razcveti svoboda posameznika. Levičarji pa desničarje obtožujejo brezsrčnosti - da so ne zmorejo ali da si nočejo predstavljati situacije, v kateri bi bili oni starši, ki ne morejo zbrati dovolj denarja, da bi oblekli svojo hčer enako, kot so oblečene njene sošolke. Take polemične izmenjave se razvijajo na pragmatični ravni in nobena teološka ali filozofska znanost ni potrebna, da bi se jih lahko udeležili. Taka znanost niti ne bi okrepila nobene strani.

Do sedaj sem govoril o tem, kakšno obliko imajo sodobna ameriška politična nesoglasja, in poudarjal nepomembnost filozofije za take razprave. Zagovarjal sem tezo, da niti strinjanje med levico in desnico o tem, da je dobro ohraniti ustavno vladavino, niti nestrinjanje med njimi o tem, kateri zakoni naj bodo sprejeti, nima veliko opra-

viti z religioznim prepričanjem ali s filozofskimi načeli. Lahko ste zelo inteligentni in uspešni udeleženci v politični razpravi v sodobnih demokratičnih skupnostih, kakršna je ZDA, čeprav vas ne zanima niti religija niti filozofija.

Kljub temu se med filozofi občasno še vedno razvijejo debate o tem, ali ima demokracija "filozofske temelje" in kakšni so ti temelji. Te debate se mi ne zdijo preveč uporabne. Če pa želimo razumeti, zakaj do teh debat pride, si lahko pomagamo s tem, da se spomnimo na trditev, ki sem jo izpostavil na začetku: ko so v osemnajstem stoletju izbruhnile demokratične revolucije, je spor med religijo in filozofijo imel pomen, ki ga zdaj nima več. Te revolucije se namreč niso mogle naslanjati na preteklost. Niso mogle pokazati na uspehe, ki so jih dosegle demokratične in sekularne ureditve. Takrat so namreč obstajale samo redke ureditve te vrste, pa še tistim se ni vedno dobro godilo. Tako je bila njihova edina možnost, da so se zagovarjali z naslanjanjem na načela, na filozofska načela. Razum, so rekli, je pokazal na obstoj občnih človekovih pravic, zato je potrebna revolucija, ki bo postavila družbo na razumski temelj.

"Razum" v osemnajstem stoletju naj bi bil tisto, s čemer so antiklerikalci hoteli nadomestiti pomanjkanje tega, kar so klerikalci imenovali "vera". Revolucionarji tistih časov so bili namreč nujno antiklerikalni. Ena izmed njihovih glavnih obtožb je bila, da kleriki nudijo pomoč fevdalnim in monarhičnim institucijam. Diderot, na primer, je imel znamenito vizijo zadnjega kralja, ki bo zadavljen s črevesi zadnjega duhovnika. V tej dobi je bilo takó delo sekularnih filozofov, kot sta Spinoza in Kant, zelo pomembno za ustvarjanje intelektualnega ozračja, ugodnega za revolucionarno politično delovanje. Kant je trdil, da je celo Kristusove besede potrebno ovrednotiti s pomočjo zapovedi obče veljav-

nega človekovega razuma. Za razsvetljenske mislece, kot je bil Jefferson, pa je bilo pomembno utemeljiti, da je razum zadosten temelj za moralno in politično razmišljanje in da je razodetje nepotrebno.

Jefferson, avtor tako Statuta o verski svobodi kot Deklaracije o neodvisnosti, je bil tipičen levičarski intelektuallec svojega časa. Veliko je bral filozofijo in jo jemal zelo resno. V Deklaraciji je zapisal, da "vztrajamo, da so naslednje resnice očitne same po sebi: da so vsi ljudje ustvarjeni enaki, da jim je njihov stvarnik dal nekatere neodtujljive pravice in da so med temi življenje, svoboda in iskanje sreče". Kot dober razsvetljenski racionalist se je strinjal s Kantom, da je vir teh resnic razum in da je ta dovolj dober, da lahko predstavlja moralno in politično vodstvo.

Mnogi sodobni zahodni intelektualci (med njimi Jürgen Habermas, najvplivnejši in najbolj cenjeni še živeči filozof) mislijo, da je imel razsvetljenski racionalizem v nečem zelo prav. Habermas je prepričan, da filozofski razmislek res lahko predstavlja moralno in politično vodstvo, saj lahko razkrije načela, za katera pravi, da imajo "občo veljavo". Fundacionalistični filozofi, kot je Habermas, trdijo, da ima v kulturi filozofija isto vlogo, kot sta ji jo pripisovala Kant in Jefferson. Če to premislimo, bomo kmalu odkrili to, kar Habermas imenuje "predpostavke razumske komunikacije", in dobili kriterije, ki lahko vodijo moralne in politične izbire.

Mnogi levičarski intelektualci v Ameriki in na Zahodu bi se v glavnem strinjali, da demokracija ima nekakšen temelj. Prav tako pa so prepričani, da so določene osrednje moralne in politične resnice, če ne izrecno očitne same po sebi, vsaj nadkulturne in nezgodovinske - da so proizvod človekovega razuma kot takega, ne pa samo posledica določenega zaporedja zgodovinskih dogodkov. Vznemirja in moti jih pisanje protifundacionalističnih

*Vloga glasbe pri bogoslužju je "narediti besedilo bolj učinkujoče, ki naj vernike lepše pripravi na prejem sadov milosti." (papež Pij X.)
Detajl prospektnih piščali v orglah, foto: Janez Oblonšek.*

filozofov, kot sem sam, ki trdimo, da ni ničesar takega, kot je "človekov razum".

Mi, proti-fundacionalisti, namreč jemljemo razsvetljenski racionalizem kot nesrečen poskus, da bi religijo premagali v igri, ki ji je najbolj domača - v igri pretvarjanja, da obstaja nekaj nad in onkraj človeške zgodovine, kar lahko izreče sodbo o zgodovini. Trdimo, da čeprav so nekatere kulture boljše od drugih, ni nikakršnih nadkulturnih kriterijev "boljšosti", na katere se lahko sklicujemo, ko pravimo, da so moderne demokratične družbe boljše od fevdalnih družb ali da so egalitarne družbe boljše kot rasistične ali seksistične. Prepričani smo, da je oblast uradnikov, ki so jih izvolili pismeni in izobraženi volivci, boljša od oblasti duhovnikov ali kraljev, vendar pa ne nameravamo dokazovati resničnosti te trditve zagovornikom teokracije ali monarhije. Prepričani smo, da teh ljudi, če jih študij zgodovine ne more prepričati, da so njihovi pogledi napačni, ne more prepričati niti nič drugega.

Protifundacionalistični profesorji filozofije, kot sem jaz, ne mislimo, da je filozo-

fija tako pomembna, kot sta mislila Platon in Kant. To pa zato, ker ne mislimo, da ima moralni svet strukturo, ki bi jo lahko spoznali s filozofskim razmislekom. Smo historicisti, saj se strinjamo s Heglovo tezo, da je "filozofija čas, ujet v misel". To Heglovo misel razumem tako, da so človeške družbene ureditve na splošno in politične institucije posamič proizvod konkretnih zgodovinskih okoliščin in da jih je treba presojati glede na potrebe, ki so jih te okoliščine ustvarile. Nikakor namreč ni mogoče izstopiti iz človeške zgodovine in na stvari pogledati z vidika večnosti.

V tem smislu je filozofija pomožna veda zgodovinopisju. Zgodovino filozofije bi bilo potrebno preučevati v kontekstu družbenih razmer, ki so ustvarile filozofske nauke in sisteme, tako kot preučujemo zgodovino umetnosti in književnosti. Filozofija ni in nikoli ne bo znanost - v smislu zbiranja vedno več trajnih resnic.

Večina filozofov na Zahodu pred Heglovim časom je bila univerzalistov in fundacionalistov. Kot je pokazal Isaiah Berlin, so pred

koncem osemnajstega stoletja zahodni misleci človekovo življenje imeli za poskus, da bi rešili sestavljanje. Berlin na naslednji način opiše, kar sem jaz označil kot njihovo upanje na obče filozofske temelje kulture:

“Obstajati mora način, kako spraviti koščke skupaj. Najmodrejše bitje, vsevedno bitje, Bog ali vsevedna zemeljska stvaritev - kakorkoli si ga hočete predstavljati - je v bistvu sposoben sestaviti vse te koščke v skladen vzorec. Vsak, ki bo to storil, bo vedel, kakšen je svet: kakšne so stvari, kaj so bile, kaj bodo, kakšni so zakoni, ki jih vodijo, kaj je človek, kakšen je odnos človeka do stvari in nena zadnje, kaj človek potrebuje, kaj si želi in kako bo to dobil.”²

Ideja, da je razumski svet, vključno z moralnim, kot sestavljanje, in da so filozofi tisti, ki so zadolženi za to, da spravijo vse koščke skupaj, predpostavlja, da zgodovina sploh ni pomembna: da pod soncem ni bilo nikoli nič novega. To predpostavko pa so zamajali trije dogodki. Prvi dogodek je bila poplava demokratičnih revolucij na koncu osemnajstega stoletja, posebej revoluciji v Ameriki in Franciji. Drugi dogodek je bilo romantično gibanje v književnosti in umetnosti - gibanje, ki je nakazovalo, da je pesnik, ne pa filozof, tisti, ki je največ prispeval k družbenemu napredku. Tretji dogodek, ki se je pojavil malo kasneje, pa je bilo splošno sprejetje Darwinove evolucijske teorije o izvoru človeka.

Ena izmed posledic teh treh dogodkov je bil pojav protifundacionalistične filozofije - pojav filozofov, ki so oporekali temu, da bi na stvari gledali kot na sestavljanje. Zahodna filozofska tradicija, pravijo ti filozofi, se je motila, ko je trdila, da ima trajno in trdno prednost pred novim in prigradnim. Še posebej se je motil Platon, ki je imel matematiko za model znanja.

V tem smislu ni ničesar takega, kot je človekova narava, saj si človeška bitja sproti izmišljujejo sama sebe. Sama sebe ustvarjajo

tako, kot pesniki pišejo pesmi. Ničesar takega ni, kot je narava države ali narava družbe, ki bi ju morali razumeti - obstaja samo zgodovinsko zaporedje relativno uspešnih in relativno neuspešnih poskusov, da bi dosegli neko kombinacijo reda in pravičnosti.

Da bi bolje pokazal razliko med fundacionalisti in nefundacionalisti, naj se vrnem na Jeffersonovo izjavo, da so pravica do življenja, do svobode in do iskanja sreče same po sebi očitne. Fundacionalisti trdijo, da je obstoj teh pravic obča resnica, ki nima nič več opraviti z Evropo kot pa z Azijo in Afriko in nič več z moderno zgodovino kot pa z antično. Obstoj teh pravic, pravijo, je kakor obstoj iracionalnih števil, kot je kvadratni koren iz dva - nekaj, kar lahko vsak, ki dobro razmisli o tem, tudi razume. Ti filozofi se strinjajo s Kantovo trditvijo, da “skupna moralna zavest” ni zgodovinski produkt, ampak del strukture človekove razumnosti. Kantov kategorični imperativ, ki zapoveduje, da drugih človeških bitij ne smemo uporabljati kot sredstvo - da jih ne smemo imeti za stvari - so v konkretne politične določbe pretvorili Jefferson in avtorji Helsinške deklaracije o človekovih pravicah. Taki prenosijo enostavno na nov način opredelijo moralna prepričanja, ki bi morala biti enako samoumevno resnična v času Platona in Aleksandra, kot so zdaj. Naloga filozofije je torej, da nas spomni na tisto, za kar smo v svojih srcih nekako že od nekdaj vedeli, da je resnično. V tem smislu je imel Platon prav, ko je rekel, da je moralno spoznanje stvar spominjanja - nekaj apriornega in ne rezultat empiričnih poskusov.

Na drugi strani se protifundacionalisti, kot sem jaz, strinjamo s Heglom, da je Kantov kategorični imperativ prazna abstrakcija, dokler ni napolnjena z vrsto konkretnih podrobnosti, ki jih lahko zagotovi samo zgodovinska izkušnja. Isto pravimo tudi za Jeffersonovo trditev, da so človekove pravice

očitne same po sebi. Z našega stališča niso moralna načela nič drugega kot način, kako povzeti določen nabor izkušenj. Če bi jih imenovali "apriorna" ali "očitna sama po sebi", bi vztrajali pri uporabi Platonove skrajno zavajajoče primerjave moralne in matematične gotovosti. Nobene izjave ne morejo obenem imeti revolucionarnih političnih posledic in biti resnične same po sebi.

Mi protifundacionalisti smo prepričani, da je reči, da je izjava očitna sama po sebi, bolj ali manj prazna retorična figura. Obstoj pravic, ki so jih revolucionarji osemnajstega stoletja zahtevali za vse ljudi, večini evropskih mislecev v tisočletju pred njimi ni bil očiten. Da se njihov obstoj zdi sam po sebi umeven Američanom in Evropejcem več kot dvesto let po tem, ko so bile prvič zapisane, lahko razložimo s tem, da nam jih je vcepila posebna kultura, ne pa z neke vrste sorodnostjo med človekovim umom in moralno resnico.

Da bi zagovarjali svojo tezo, mi protifundacionalisti kažemo na neprijetna zgodovinska dejstva, kot je naslednje: besede deklaracije je domnevno demokratična oblast ZDA upoštevala samo za ljudi evropskega porekla. Očetje Amerike so jih upoštevali samo za priseljence, ki so prišli preko Atlantika, da bi pobegnili pred monarhičnimi vladavinami v Evropi. Idejo, da imajo ameriški domorodci - indijanska plemena, ki so bili prvotni naseljenci - take pravice, so le redko jemali resno. Uporne Indijance so množično pobijali.

In je minilo še sto let od Deklaracije o neodvisnosti, da je meščanstvo ZDA začelo jemati resno pravice žensk - spraševati so se začeli, ali imajo ameriške ženske enake možnosti za iskanje sreče kot ameriški moški. In minilo je še skoraj sto let in vmes je bila še krvava in kruta državljanska vojna, preden so temnopolti Američani dobili pravico do tega, da jih niso obravnavali kot sužnje.

In trajalo je še sto let, preden so temnopolti Američani postali popolnoma enakovredni državljani z enakimi pravicami kot belopolti.

S temi dejstvi iz zgodovine moje dežele, ki jih občasno navajajo, hočejo pokazati, da je Amerika do skrajnosti hinavski narod in da ni nikoli resno jemala svojega lastnega zagotavljanja človekovih pravic. Ampak mislim, da bi bilo nepošteno in zavajajoče, če bi tako opravili z ZDA. Eden od razlogov, zakaj je v dvestotih letih postala veliko boljša, bolj poštena, bolj spodobna in bolj prijazna država, je ta, da so demokratične svoboščine - posebej svoboda tiska in svoboda govora - omogočile javnemu mnenju, da je prisililo belopolte moške evropskega porekla k premisleku o tem, kaj so delali in kaj delajo z Indijanci, ženskami in temnopoltimi.

Vloga javnega mnenja pri postopnem širjenju obsega človekovih pravic v zahodnih demokracijah je po mojem mnenju najpomembnejši razlog, zakaj je demokracija boljši sistem vladanja od vseh ostalih, ki bi jih lahko razvili. Zgodovina ZDA ponazarja, kako se lahko družba, ki se je ukvarjala v glavnem s srečo bogatih belopoltnih moških, postopno in na miren način spremeni v družbo, v kateri so siromašne temnopolte ženske postale senatorke, ministrice in sodnice na višjih sodiščih. Jefferson in Kant bi bila osupla nad spremembami, ki so se zgodile v zahodnih demokracijah v zadnjih dvajsetih letih. Nista si namreč predstavljala, da je iz filozofskih načel, ki sta jih razvila, možno izpeljati enak odnos do črncev in belcev ali volilno pravico žensk. Njuno morebitno začudenje ponazarja protifundacionalistično stališče, da moralni uvid ni, tako kot matematika, stvar razumskega razmisleka. Je namreč stvar tega, da si zamislimo boljšo prihodnost in da opazujemo rezultate poskusov ter tako pripeljemo prihodnost v življenje. Moralno spoznanje je tako kot znanstveno spoznanje v veliki meri rezultat poskusov in opazovanja, kako se

bodo ti poskusi iztekli. Volilna pravica žensk, na primer, dobro deluje, centralizirani nadzor državnega gospodarstva na drugi strani pa ne.

Zgodovina moralnega napredka od razsvetljenstva naprej ponazarja dejstvo, da je tisto, kar je pomembno za demokracijo, enako stvar svobode govora in tiska kot sposobnosti jeznih državljanov, da zamenjajo slabe izvoljene uradnike z dobrimi. Država ima lahko demokratične volitve, vendar ne naredi moralnega napredka, če zlorabljeni nimajo možnosti, da bi svoje trpljenje predstavili javnosti. Teoretično lahko država ostane ustavna demokracija tudi, če njena oblast nikoli ni sprejela nobenih uredb, s katerimi bi povečala enakost možnosti. V praksi pa bo svoboda razpravljanja o političnih temah in svoboda do predlaganja političnih kandidatov zagotovila, da bo demokracija v egalitarnem smislu naravna posledica demokracije kot ustavne vladavine.

Nauk protifundacionalistične pridige, ki vam jo govorim, je ta, da za države, v katerih ni prišlo do sekularizacije, ki je bila najpomembnejša posledica evropskega razsvetljenstva, ali v katerih se šele sedaj poraja ustavna vladavina, zgodovina zahodne filozofije ni pretirano koristno študijsko področje.

Zgodovina uspehov in napak različnih družbenih poskusov v raznih državah je veliko bolj koristna. Če imamo protifundacionalisti prav, je potrebno poskus, da bi vzpostavili družbo na filozofskih temeljih, zamenjati s poskusom, da bi se učili iz zgodovinskega spomina.

Prevedel: Leon Jagodic

1. Ta članek je besedilo predavanja, ki ga je imel Richard Rorty aprila 2004 v Centru za kulturne študije v Teheranu. Predavanje je bilo del serije predavanj zahodnih intelektualcev Teheranu, ki jo je organiziral Ramin Jahanbegloo. Poleg Rortya so med drugim govorili še Jürgen Habermas, Noam Chomsky, Ágnes Heller, Timothy Garton Ash, Michael Ignatieff, Adam Mihnik in Paul Ricoeur. Ramina Jahanbeglooja je 20. marca 2006 aretirala iranska policija in ga zaprla kljub mednarodnemu posredovanju. Po petih mesecih preiskav je bil izpuščen v avgustu 2006. To se je zgodilo potem, ko je pod prisilo priznal, da je sodeloval z zahodnimi diplomati pri načrtovanju "žametne revolucije" v Iranu, ki bi strmoglavila trenutni režim in ga nadomestila z demokracijo zahodnega tipa.
Richard Rorty. "Democracy and Philosophy." *Kritika & Kontekst* 33 (2/2006): 9-25. Dostopno na: http://www.kritika.sk/pdf/2_2006/2.pdf (pridobljeno: 18. 1. 2010).
2. Berlin, Isaiah. *Roots of Romanticism*. 23.